

Nr 177.

Av herr **Lindhagen**, om jordfrågans lösning i hela dess vidd på grundvalen av en effektiv rättsordning.

Jordfrågan löper såsom en röd tråd genom det svenska statsskickets historia sedan uråldriga tider. Med år 1928 avslutades ett av de många kapitlen i dess hävder.

Detta kapitel begynner med industrialismens inbrott. De ekonomiska motsatserna funnos till även förut. Människorna levde dock avskilda från varandra. Företagen kunde ej antaga överväldigande proportioner och möjliggjorde patriarkalisk hänsyn. De stora uppfinningarna omvandlade där- efter förhållandena. Kapitalet organiserade stora företag. Individerna sjönko ned till brickor i ett spel. Utdelningen på aktier och börsmarkna- den blevo den nya tidens ekonomiska drivfjädrar.

Dessa tidsströmningar böljade först in över den norrländska jorden. Där funnos de stora skogarna. Tillfället var gynnsamt därför att kronan just då var i färd med att utan företänksamhet bortskänka dem till jordbruket. Då stormvågen blev alltmer hotande, reste sig jordfolket och krävde skydd för hem och människovärde. Det gällde bevarandet av möjligheterna till uppehälle genom jordbruk för egen räkning. Denna norrlandsfråga bredde sedan ut sig till övriga delar av vårt skogrika land. I riksdagen gingo i spetsen för densamma de liberala småbönderna, som förvärvat starkt in- flytande.

Småningom började liberala partiets upplösning¹. Därmed följde dess återtag i jordfrågan. Samtidigt utplånades den patriarkaliska konserva- tismen, som i åtskilligt stått vid liberalernas sida. Den sociala jordfrågan stod på detta sätt alltmer inför ljumma anhängare och vederdelomän.

De aktiekonservativa² representerade det naturliga motståndet. Det ny- skapade bondeförbundet, som till kärnan består av besutna bönder och större jordägare, bevakar osökt sina medlemmars ekonomiska intressen. I övriga frågor står det väsentligen på konservativ grund. Att på ett målmedvetet och effektivt sätt hjälpa de jordlösa och skydda de svaga ligger utanför förbundets dagordning.

Såsom liberalernas efterträdare framstormade nu socialisterna. Det visade sig snart, att jordens spörsmål kunde påräkna beskydd endast hos dem såsom representanter för undertryckta folkklasser. Emellertid låg jordfrågan mera på sidan om detta väsentligen industriella lönearbetarepartis intresse och därav betingade kampställningar. Uppmärksamheten och entusiasmen

¹ Se bl. a. motion 162 för 1925 i första kammaren.

inriktades naturligt på de senare angelägenheterna. Erfarenheterna om jordfrågan voro icke heller omfattande. Med ministärbildningarna avmattades liksom för liberalerna än mer initiativen.

Sedan den radikala småbonderepresentationen, som vid sekelskiftet behärskade särskilt norrlandsbänkarna, försvunnit från skådeplatsen har icke heller någon annan direkt representation i riksdagen för jordfolket kommit till. En eller annan lantarbetare har haft säte i andra kammaren. Någon torpare eller småarrendator, lydande under bolag och godsägare, har icke förunnats tillträde. Detsamma är mig veterligen förhållandet med skogs- och flottningsarbetare. Någon stämma direkt från dessa bortglömda existenser, som släpa fram tillvaron i undangömda vinklar och vrår på den stora landsbygden, når aldrig fram till riksdagen. En enstaka representation skulle för övrigt knappast betyda något. Den ensamme representanten måste vanligen tappa bort sig i politikens irrgångar och falla samman under trycket av de härskande intressenas maktpolitik.

Förenämnda politiska omvandlingar gävo även gestalt åt jordfrågans behandling i övriga delar. Dit höra de jordbrukets sociala problem närstående skogsvårds- och bostadsfrågorna samt socialisering eller kontroll av de speciella naturrikedomarna, såsom malmer, avsevärda vattenfall, torvmossar av större omfattning med mera.

Sålunda genomdrogo liberalerna i andra kammaren åren 1900 och 1902 mot regeringen och första kammaren, att koncession på vissa villkor erfordrades för utnyttjande av vattenfall genom kraftledningar. Längre fram uttalade sig även andra kammaren mot den fria inmutningsrätten av mineralfyndigheter. Efter de liberalas återtåg i jordfrågan visade det sig, att socialisterna fingo gå ensamma fram även för socialisering och kontroll av naturrikedomarna i allmänhetens intresse. Detta låg ock närmare deras egna program än vakthållningen kring uppehållet genom jordbruk. Nu sjunka även dessa angelägenheter undan, i den mån skymningen breder sig över det nu dalande solvarvet.

Dessa bemödanden i den svenska jordfrågan hava dock icke varit för-gäves. Åtskilligt har särskilt i vårbrytningen och försommaren uträttats. Nya tänkesätt hava varaktigt brutit sig igenom. Skansar hava uppkastats mot överdrifterna. Den industriella översvämningens målsmän hava bragts till eftertanke. Andra landvinningar för det praktiska livet i mångt och mycket äro att anteckna.

Dessa tillgångar i kvarlätenskapen kompletteras även av skulder. Fortfarande och under oöverskådliga tider kommer den inbördes kampen för livet att bestå. Maktställena av olika slag kasta med största sinnesnärvaro ut underlydande på vägen utan att bekymra sig om deras öden. Livsuppehållena äro otillräckliga, och den rasande konkurrensen ställer dagligen en mängd människor utan levebröd.

En smula misskund finnes visserligen till hands. Folkpensioneringen är dock en gest utan innehåll. Arbetslösheten botas med tvister om direktiv

och bemödanden att minska utgifterna genom hjälpens inskränkning till vissa kategorier kroppsarbetare med utestängande av andra kroppsarbetare och hela den intellektuella arbetarmassan. Fattigunderstödet är fortfarande ansett som en förnedring, vilken kommer till de behövande på kryckor med gottfinnande och krokben i författningen.

Vilka berg av svårigheter resa sig icke fortfarande i vägen exempelvis för de jordlösa vid sökandet efter en flick av ett fädernesland! Över den ringe mannen med de två tomma händerna och en medellös familj sväva hotande och kärlekslöst äganderättens helgd, fastighetskreditens spöke, juridikens bekymmer för sina formler och vakthållning om det bestående, skogsväsendets företrädesrätt framför människorna, jordägarens ovilja, övriga besittandes avoghet, partiernas rivalitet och fiskafängen, budgetens protester, hela härskaran av förhinder uti denna hindrarnas värld.

Inför denna världsordning reser sig oryggligt kravet på en rättsordning under samhällets ledning med anknytning till den enskildes omtanke och arbetsiver. De tidigare jordberedningarna för jordbrukets vidmakthållande utgingo från, att en rättsordning vore oundgänglig. Jordkommissionen gick ytterligare fram på denna väg. På grund av den partipolitiska utvecklingen sammanstörtade som sagt detta uppsåt hos statsmakterna. De ledande synpunkterna för en sådan ordning diskuterades icke ens. I det slutliga loppet fick rättsordningen med dess patriarkaliska hjälp åt alla och isynnerhet de mest vanlottade giva vika för en fortsatt välgörenhet överlämnad åt en enskild organisation, hushållningssällskapen, som hitintills varit bland de främsta vederdelomännen till effektiva lösningar inom sociala jordfrågans domän. I följd av nödvändigheternas tryck utvidgades visserligen sällskapens program, och detta kommer väl att avkasta något. Det hela är dock uppbyggt icke på någon rätt för den enskilde utan på »frivillighet» från de stora jordägarna, som enligt människonaturen måste vara minst intresserade av nämnda rättsordning. Hjälpen kan därför icke komma till stånd i någon mån på en mängd håll och på andra endast på ett otillfredsställande sätt. Dessutom kommer biståndet slumpvis, otillräckligt och företrädesvis till dem som hava de största ekonomiska möjligheterna.

Till denna omtanke om folkets uppehälle genom jordbruk ansluter sig landets andra stora jordfråga eller skogsvården. Det växande skogskapitalet, varav denna och nästa generations utkomst beror, är ännu otillräckligt skyddat. Föryngringen av ofruktbara skogsmarker är ock en plikt mot kommande generationer och bör bereda en del arbetstillfällen för den nuvarande.

Utom jordbruksjord och skogsmark givas vissa naturrikedomar, som förefinnas i en särdeles begränsad omfattning, men på samma gång äro oundgängliga. Då dessa ej kunna fördelas på de enskilda individerna efter behovet ligger det i sakens natur, att de böra förvaltas och kontrolleras av samhället. Överlämnade till enskildas godtyckliga utnyttjande bliva dessa skatter tack-samma föremål för spekulationer, rovbrytning och monopolbildning. Hit höra malmer, avsevärda vattenfall, torvmossar av större omfattning m. m.

Ett särskilt kapitel är städernas jordfråga. Även där tumla våra olika intressen slumpvis omkring frågans realiteter. Dessutom förekomma i den aktuella politiken andra uppgifter inom den sociala jordfrågans område och främst bland dem den omtvistade jordvärdereformen. Den äger ett visst sammanhang med jordbrukets, skogsbrukets, bostadsanskaffningens och de speciella naturrikedomarnas problem.

Dessa frågor marschera upp trots allt på dagordningarna i den nya tid som kommer. De kräva en ledande tanke och en ordnande hand från samhällets sida. Redan tidigare har funnits anledning erinra om behovet av en sådan vägledning, såsom skedde genom motioner i andra kammaren åren 1912 (nr 260) och 1915 (nr 180). I några följande motioner vid denna riksdag skola närmare beröras vissa huvudpunkter i problemställningen. Tiden medger mig ej att vid detta tillfälle beröra alla de detaljer, som kräva uppmärksamhet.

Låtom oss således nu slå igen boken över det senaste arbetsamma och stridsfyllda skedet i svensk jordpolitik. Det har utträttat vad det kunnat. Ett nytt solvarv stiger upp vid horisonten. Det gäller att börja om igen från början. Drömmen om ett rättstillstånd hägrar vid horisonten. Den gamla lagkommittén gav eftervärlden i detta förehavande följande testamente: »Nödvändiga villkor», sade kommittén, »för människosläktets framsteg i sann bildning vore, att de borgerliga lagarna i fråga om fasta egendomars fördelning mellan enskilda byggdes på rättvisa och säkra grunder.»

Det hade varit min mening att vid årets remissdebatt påminna något mera ingående om jordfrågan, men sjukdom hindrade det. Emellertid hemställes nu till en början, på grund av vad ovan anförts,

att riksdagen — med behjärtande av den gamla lagkommitténs testamente och tidsläget — ville anhålla,

att Kungl. Maj:t måtte omsider lägga en ledande tanke och en ordnande hand på jordfrågan i hela dess vidd,

samt för ändamålet överväga skapandet av en effektiv rättsordning, tryggad av lag, ledd av samhället samt byggd på rätt till omtanke för alla behövande, i stället för de nuvarande lösliga ordningarna, grundade på välgörenhet med slumpen och mäktiges nåd som vägledare.

Stockholm den 21 januari 1929.

Carl Lindhagen.